

Марија Ж. Ненадић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

ОД ЗНАТИЖЕЉЕ ДО САВРЕМЕНИХ РЕЧНИКА: ИСТОРИЈСКО САГЛЕДАВАЊЕ ЕВРОАЗИЈСКЕ ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ

(John Considine, *Small Dictionaries and Curiosity: Lexicography and Fieldwork in Post-Medieval Europe*, Oxford: Oxford University Press, 2017, 321 стр.)

Монографија *Small Dictionaries and Curiosity: Lexicography and Fieldwork in Post-Medieval Europe* (прев. на српски *Мали речници и радозналост: лексикографија и шеренски рад у њосредњовековној Европи*) аутора Џона Консидина, професора енглеског језика на Универзитету у Алберти, објављена је 2017. године под окриљем Издавачке куће Универзитета у Оксфорду. Публикација подробно описује развој лексикографије, обухватајући временски опсег од средњег до деветнаестог века. За разлику од досадашњих студија које своје истраживање темеље на некадашњим *lingua franca* језицима, ова монографија испитује настанак листа речи слабије испитаних вернакулара попут корнволског, пруског и полапског. Изражујући теоријска разматрања свог истраживања, аутор уводи дихотомију – практична лексикографија (енг. *practical lexicography*) наспрам лексикографије вођене радозналешћу (енг. *curiosity-driven lexicography*). Заговорници прве категорије испитују нематерњи језик како би комуницирали у одређеним срединама, док су лексикографи вођени радозналешћу семантички оријентисани и желе да испитају међусобне односе различитих језика. Консидин даје примат потоњим ауторима, наводећи да границе између двеју категорија нису у потпуности јасно одређене.

Увидом у садржај монографије, запажа се пет целина: 1) *Радозналост* (11–30), 2) *Дуји шеснаести век* (31–92), 3) *Дуји седамнаести век* (95–146), 4) *Дуји осамнаести век* (149–202) и 5) *Ка девейнаештом веку* (205–235). Поменута поглавља омеђена су уводним и закључним разматрањима, као и додацима попут конвенција и индекса имена.

---

1 mnenadic33@yahoo.com

Прва целина – *Рагозналост* (11–30) – састоји се из следећих делова: 1) *Западна лексикографија у земљама Монгола* (11–13), 2) *Рагозналост и лексикографија од Пејрарке до Лајбница* (15–19) и 3) *Историја лексикографије и историја рагозналости* (21–30). Кроз поменути потпоглавља прожима се једна заједничка тема, а то је *Codex Sumanicus*, збирка лексема куманског и персијског језика, чије порекло сеже у рани четрнаести век. Импазантна колекција, са седиштем у библиотеци Светог Марка у Венецији, садржи 1500 одредница од којих су, према ауторовим речима, најзначајније оне са латинским одредницама и алфабетски класификованим персијским и куманским еквивалентима. Додатно се истиче и чињеница да је идентитет аутора поменуте збирке и даље непознат, али да постоји могућност да су њени приређивачи фрањевачки мисионари из каната Златне хорде. Сам рукопис је три века касније, Консидин истиче, придобио знатну пажњу немачког филозофа Готфрида Вилхелма Лајбница. Показујући изразиту знатижељу по питању природе језика, Лајбниц је желео да дође у посед рукописа не би ли доказао да на простору некадашње Дакије и даље има говорника куманског језика. Како се у датом делу показују зачеци рагозналости о сличностима и разликама између одређених језика, Консидин закључује поглавље претпоставком да концепт рагозналости треба везивати за петнаести век, поткрепљујући ово становиште доказима о интересовању за мање познате језике, о чему сведоче листе лексема које су људи састављали.

Наредно поглавље – *Дуи шеснаести век* (31–92) – структурирано је из следећих делова: 1) *Прве листе речи вођене рагозналошћу: Рошвели* (33–41), 2) *Традиција која се шири: листе речи грувих криптолекаша* (43–55), 3) *Лексикографија вођена рагозналошћу чиншавој једној језика: ромски језик* (57–66), 4) *Слабо кодификовани језици и лексикографија у шеснаестом веку* (67–72) и 5) *Лексикографија вођена рагозналошћу у шеснаестом веку* (73–92). Консидин наводи да су прве листе лексема вођене рагозналошћу настале у Европи и да представљају транскрипте криптолекта Ротвелш. Поменути концепт – криптолект – не можемо назвати званичним или нормативним језиком, јер не поседује потпуно развијену граматику и вокабулар, већ представља скуп фраза и изрека које су користили лопови и луталице не би ли обављали нелегалне послове. Осим Ротвелша, постојали су и други криптолекти, о чему говори друго потпоглавље ове целине у којој аутор пружа опис криптолеката као што су италијански *gergo*, француски *jargon* или *argot* и енглески *sant*. Након криптолеката, аутор посвећује пажњу и једном званичном језику, а то је ромски, повлачећи паралелу између овог вернакулара и криптолеката. Наиме, заједничка склоност говорника криптолекта, али и оног ко говори ромски, јесте скривање свог вокабулара од људи који нису чланови њихове заједнице. Ипак, да им то није у потпуности пошло за руком сведочи и листа од шездесет латинско-ромских одредница

које представљају један део збирке Јоханеса фон Графинга из 1515. године. Опседнутост прављењем листа речи пренела се са криптолекта и ромског језика и на остале вернакуларе, те је током овог периода у Европи настао знатан број листа лексема. Аутор закључује ову целину описима седам слабо кодификованих језика, а то су баскијски, хрватски, модерни грчки, ирски (са шкотским и шкотским гелским језиком), литвански (са летонским и старопруским), руски и турски.

Трећа целина – *Дући седамнаестии век* (95–146) – садржи седам потпоглавља: 1) *Језици и реионални варијететии* (95–97), 2) *Природна истаорија и лексикографија: Цон Реј и њеови йријашељи* (99–106), 3) *Рејева Збирка еиілеских речи* (107–113), 4) *Рејеви немачки савременици и наслідници* (115–120), 5) *Едвард Лујд: стварање лексикографа* (121–125), 6) *Едвард Лујд, йушјујући лексикограф* (127–136) и 7) *Глосографија Едварда Лујда* (137–146). Консидин истиче да су током овог столећа људи развили свест о постојању различитих језичких варијетета, наводећи да је производ тог сазнања обележавање одређеног дијалектизма у појединим листама речи. Током овог периода јавила се и жеља за стварањем речника нестандардног језика, те аутор подробно испитује рад енглеског натуралисте и теолога Цона Реја, који је прикупљао варијететске облике. Рејево дело *Збирка еиілеских речи* представља пионирски покушај да се састави речник који обрађује све варијетете енглеског језика, те, као такво, заинтригира пажњу лингвиста широм света. Иако достигнућа Цона Реја представљају централни аспект овог поглавља, аутор описује рад још једног натуралисте и лексикографа – Едварда Лујда. Поменути лингвиста је крајем седамнаестог века пропутовао британско острво, што је резултирало прикупљањем лексема ирског, шкотског гелског и корнволског, које је аутор потом поредио са велшким језиком и тако повлачио паралеле међу језицима. Консидин закључује ову целину пружајући опис Лујдове *Глосографије*, дела које садржи упоредне листе лексема, граматику, али и друге пропратне материјале.

Четврто поглавље – *Дући осамнаестии век* (149–202) – подељено је на следеће саставне делове: 1) *Полиілојске збирке од Геснера до Лајбница* (149–151), 2) *Вишсен, Лајбниц и окрешање ка унушрашњосии Евроазије* (153–156), 3) *Шираленбері и лексикографија унушрашње Евроазије* (157–162), 4) *Листе лексема скандинавских реионалиама* (163–166), 5) *Листе лексема финској и лајонској језика* (167–172), 6) *Јохан Ире и шведска лексикографија* (173–179), 7) *Језици који изумиру* (181–183), 8) *Старойруски и йолајски језик* (185–191) и 9) *Корнволски и мански језик* (193–202). Дата целина започиње разматрањима швајцарског лингвисте Конрада Геснера, за чије дело *Mithridates* можемо рећи да представља камен темељац упоредне лингвистике. У њему проналазимо двадесет две верзије молитве Оче наш, али и податке о сто тридесет до тада познатих језика. С тим у вези, Геснерови наследници поделили су се у две струје – лингвисте који су сакупљали преводе молитве Оче наш

и лексикографе чији се допринос огледа у приређивању листа лексема. Усредредивши се на потоњу групу, Консидин описује рад Николаса Витсена, који у својем делу *Noord en Oost Tartarye* обрађује језике тадашњег Руског царства попут калмичког, ерзјанског и татарског језика, и географа Јохана фон Штраленберга, чија су истраживања пратила исту тематику. Фокус другог дела овог поглавља јесте на скандинавском полуострву које је у осамнаестом веку представљало плодносно тло за развој преводне лексикографије, што је резултирало бројним записима шведског, норвешког, финског, али и лапонског језика. Аутор посебно истиче рад шведског лексикографа Јохана Иреа, који је приредио речник шведских регионализама *Glossarium suilogothicum*. Последњи део ове целине обрађује феномен мртвих језика, где аутор наводи да су људи у осамнаестом веку поседовали свест о изумирању појединих вернакулара. Консидин пружа опис четирију таквих језика: старопруског, полапског, корнволског и манског језика.

Последња целина – *Ка девейнаестом веку (205–235)* – садржи три потпоглавља: 1) *Речници шкојској телској у Осијановом веку (205–216)*, 2) *Бардијски речници: фарски, српски и бретонски (217–227)* и 3) *Лексикографија и национални еј у Финској (229–235)*. Аутор започиње ово поглавље податком о знатном порасту институционализације језика, што доводи до подробнијег разматрања веза између различитих говора. Иако је до овог периода знатан број вернакулара документован, постојали су и даље језици чија је усмена традиција била доминантна у односу на писану. Консидин наводи три примера овог феномена, а реч је о фарском, српском и бретонском језику. Значајан допринос проучавању фарског језика дао је Јенс Кристијан Свабо, објавивши 1773. године фарско-дански-латински речник са 4900 одредница. Импозантнија лексичка грађа увиђа се, ипак, у раду српског лингвисте Вука Стефановића Караџића, чији *Српски рјечник иштолкован њемачким и лашинским ријечма*, заједно са другим издањем из 1852. године, представља магнум опус његовог стваралаштва. Аутор се укратко осврће и на развој бретонске лексикографије, посебно истичући рад аристократе Теодора Клода Анрија, који је скупљао националне епове написане у Осијановом маниру. Целина је заокружена полемисањем о изradi речника финског језика, где Консидин као једну од најистакнутијих фигура помиње скупљача усмене поезије Елијаса Ленрота.

Размотривши садржај публикације *Small Dictionaries and Curiosity: Lexicography and Fieldwork in Post-Medieval Europe*, уочава се да је Џон Консидин пружио подробен опис развоја лексикографије од четрнаестог до деветнаестог века. Аутор на разумљив и кохерентан начин износи забележено лексикографско стање на просторима данашње Европе и Азије. Монографија обилује темељно истраженим подацима о различитим речницима и листама лексема које су људи састављали како би задовољили своју знатнијељу о природи различитих вернакулара. Додатно, књига садржи и индекс обрађених језика који знатно олакша-

ва претрагу истраживачима одређених језика или језичких породица. Узевши у обзир наведене аргументе, закључује се да ова монографија представља незаобилазно штиво проучавалаца лексикографских достигнућа.

Примљен: 27. априла 2022.

Прихваћен за штампу маја 2022.